

ler sig till ett mer övergripande kulturmönster präglat av etisk reflexivitet – en kultur där samtalet om etik blir till en strategi för att upprätthålla den moraliska räkenskapen. Därmed vill hon pläderna för en nyanserad analytisk metod som motverkar de alltför lätt uppkomna dikotomierna mellan expertis och lekman.

Georg Drakos, Stockholm

Christian Lindstedt: *Mellan heroism och idioti. Opinionsstämningar och idédebatt kring maratonlöpnings etablering i Sverige*. Eget förlag, Göteborg 2005. 270 s., ill. ISBN 91-631-7276-3.

Detta är en ovanlig bok. Författaren är akademiskt utbildad men inte på det humanistiska fältet. Boken är skriven helt utanför de akademiska institutionernas värld, men den kunde med rätt obetydliga ändringar ha presenterats som en doktorsavhandling i idrottshistoria, därtill håller den mer än väl måttet i djup, omsorgsfullhet, källkritisk hållning och språklig pregnans.

Ytterst få seriösa akademiska arbeten i Sverige har behandlat enskilda idrottsgrenar. I denna bok behandlas egentligen endast en tävlingsform inom en idrott, nämligen maratonlöpnings inom den fria idrotten. Tidsomfånget är begränsat till perioden 1896–1930. Som titeln anger är det alltså maratonloppet etablering i Sverige som står i fokus, däremot inte dess remarkabla renässans från 1970-talet som ett masslopp för motionärer, gärna spektakulärt placerat mitt i pulserande storstäder.

Varför en stor historisk undersökning av maratonlöpning? Ja, därför att detta lopp har en så säregen historia och har upplevt sådana starka konjunkturskiftningar i sin korta historia. Men också för att maratonloppet varit så mytomspunnet, sysselsatt folkfantasin mer än de flesta andra idrottstävlingar och varit så omdebatterat, särskilt då i början av 1900-talet.

Maratonloppet uppfanns till de första moderna olympiska spelen 1896. Enligt sägnen skulle grekerna efter att ha besegrat den persiska invasionshären vid Marathon en höstdag 490 f.Kr. ha sänt en budbärare vid namn Philippides till Aten för att meddela segerbudskapet. När han fullkomligt utmattad av den långa löpningen framfört sitt meddelande föll han död till marken. Någon historisk sanning döljer sig knappast bakom den berättelsen. Men den togs av språkforskaren Michel Bréal, landsman till de moderna olympiska spelens skapare baron du Coubertin, till intäkt för att föreslå att man

till 1896 års olympiska spel i Aten skulle ordna en löptävling från Marathon de 42 kilometerna in till Atens marmorstadion. Avsikten var att ge spelen en historisk lyftning och uppnå en form av kontakt med den grekiska antiken. Det var förstås en konstruerad och artificiell idé; Phillipides hade antagligen aldrig sprungit sträckan och löpningar över långa sträckor var något som var främmande för de gamla olympiska spelen och för den antika grekiska idrotten överhuvudtaget.

Maratonloppet i Aten 1896 blev en större succé än arrangörerna hade vågat drömma om. En okänd grekisk bonde, Spiridon Loues, segrade och hans triumf väckte enorma nationella känslor hos det grekiska folket. Många ögonvittnen har lämnat skildringar av uppståndelsen på Atens marmorstadion, när loppet avgjordes. Den grekiske kronprinsen och hans bror sprang vid Loues sida, när han avverkade det sista upploppet före målet. Åskådarna grät av glädje på läktarna och förmögna kvinnor häktade av sina dyrbara klockor och halsband och skickade ner till segraren. Man fick med andra ord en hisnande försmak av den idrotthysteri som skulle komma att präglade det kommande 1900-talet.

De olympiska spelen i Aten gjorde med ens maratonloppet känt över världen. Lindstedt talar om en ”Spiridoneffekt”. Tävlingsformen blev från och med nu ett stående och mycket centralt inslag i alla de kommande olympiska sommarspelen under 1900-talet. Lindstedt följer dess historia de första dryga trettio åren. Redan kring sekelskiftet 1900 började svenska löpare träna maratonlöpning på landsvägarna. Ett antal lopp arrangerades också, särskilt på landsvägen mellan Stockholm och Södertälje. 1906 hade Sverige fått fram en löpare i högsta internationella klass, John Svanberg, som i de olympiska extraspelen i Aten 1906 blev silvermedaljör. Svanberg, som åren 1906–1910 var landets mest omskrivne idrottsman, vann stora framgångar som maratonlöpare men tvingades lämna amatörleden 1909; han deltog då tillsammans med några landsmän i professionella långlopp i USA.

Maratonloppet vid de olympiska spelen i London 1908 skänkte ytterligare dramatisk publicitet åt detta lopp, även om händelserna också gav goda argument åt de kritiker av långdistanslöpning, som nu började ge sig till känna. Italienaren Dorando Pietri (som i äldre litteratur nästan genomgående brukar kallas Pietri Dorando) var först i mål men diskvalificerades eftersom han fallit upprepade gånger under slutvarvet och hjälpts på fötter och stöttats in i mål av funktionärer. Scenerna från White City Stadium i London fäste allmänhetens uppmärksam-

het på det farliga och motbjudande i maratonlöpning. Pietri löpte nästan medvetlös. Särskilt i Sverige fanns en latent kritisk opinion inom de kretsar som hyllade den s.k. linggymnastikens ideal och som därmed var kritiska till den spektakulära tävlingsidrotten. För lingianerna handlade idrott om att uppträda med behärskad fysisk elegans, att uppöva kroppens allsidighet och att låta hälsa vara ett mer prioriterat mål än seger och ära. Maratonlöpning verkade vara något helt annat.

Det mest ryktbara maratonlopp som arrangerats i Sverige gick av stapeln den 14 juli 1912 under de olympiska spelen i Stockholm. Man sprang, i nästan 30 graders hetta, en sträcka från Stadion vid Valhallavägen till Sollentuna kyrka, där man vände och tog samma väg tillbaka. Sverige hade nu fått en ny löparstjärna på långa distanser, Sigge Jacobsson, som var en av loppets favoriter. Men han tillhörde egentligen aldrig täten utan slutade sexa. Två sydafrikaner var först över mållinjen. Maratonloppet drabbades av en tragisk olycka när portugisen Lazaro på hemvägen i backen vid Överjärva gård föll till marken, troligen drabbad av solsting, och dagen därefter avled på ett sjukhus i Stockholm.

Med det olympiska maratonloppet i Stockholm 1912 kulminerade maratonintresset i Sverige. Publikuppslutningen var enorm, både på Stadion och längs den två mil långa landsvägssträckan. Det var inget tvivel om att maratonloppet blivit de olympiska spelens största begivenhet. Även segraren i Stockholm 1912, sydafrikanen McArthur, hyllades enormt av publiken, inte bara vid tävlingen utan därtill under resten av sin vistelse i staden och vid sin avresa. Det kvinnliga inslaget bland hans beundrare var påfallande stort, det observerades och kommenterades redan i samtiden. Idrottens idoldyrkan fann några av sina första objekt bland det tidiga 1900-talets maratonlöpare.

Från ungefär 1915 började dock maratonlöpningen i Sverige att tappa i popularitet. Antalet lopp sjönk snabbt, antalet deltagare i loppet likaså. Lindstedt ger en intressant bild av maratonlöpningens sjunkande anseende under 1920-talet. Loppet hade naturligtvis fått sina kritiker, inte minst genom scenerna från det olympiska loppet i London 1908 och genom Lazaros död i Stockholm 1912. Någon fara för loppet på det olympiska programmet tycks det dock aldrig ha varit. Därtill var det alltför fast förbundet med den moderna olympiska historien. Man får intrycket att det just i Sverige växte fram en särskilt kritisk opinion. Den hade som nämnts en plattform hos linggymnastikens anhängare och hos vissa läkare. Men också inom den moderna idrottsrörelsen

uppträdde kritiker, som helst ville förbjuda maratonlöpning. Det är lätt att se parallellerna till den samtida kritiken av boxningssporten, särskilt den professionella boxningen. Märkligt nog uppträdde Oscar Söderlund ("Glokar Well") 1912 som skarp kritiker av maratonlöpning och samtidigt och senare som lidelsefull försvarare av boxning. De skarpa moraliska argument han använde mot maratonlöpningen var han tydligen blind för när det gällde boxningen. Maratonlöpningen tappade efter första världskriget i anseende, men den blev dock aldrig förbjuden av medicinska skäl. Myndigheterna intresserade sig knappast för långlöpning, medan man införde direkt förbud mot professionell boxning och tidvis i vissa städer även mot amatörboxning. Man såg antagligen maratonlöpning som något estetiskt tvivelaktigt och förmodligen hälsovådligt, medan man såg boxning. Maratonlöpningen överlevde krisen och fick på nytt vind i seglen på 1930-talet. Men det verkliga folkliga genombrottet kom först på 1970-talet i samband med den motionsrörelse som då växte fram (i intim kontakt med internationella skokoncerner).

Christian Lindstedts studie av maratonlöpning är värd stort beröm. Den är ett högtintressant bidrag till svensk idrottshistorisk forskning. Maratonlöpningen diskuteras i en vid och kunnigt presenterad kontext, där t.ex. idrottens amatörfråga spelar en viktig roll; maratonlöpning ordnades nämligen ibland som geschäft och löpare sprang för pengar. Författarens idrottshistoriska beläsenhet är imponerande. Språket är levande och effektivt; några skönhetsfläckar är väl ofrånkomliga. Några sakpåståenden kan också diskuteras. När Lindstedt nämner (s. 141) att det svenska namnet fördes ut över världen i slutet av 1800-talet av Otto Nordenskiöld och Sven Hedin är det väl i det förra fallet Adolf Erik Nordenskiöld han har i åtanke? Framställningen bygger i mycket på tidningsmaterial. Författaren har inte bara dammsugit de stora stockholmstidningarna vid de stora maratonloppen utan använder i förvånansvärt stor omfattning även småstadstidningar. Jag noterar att det sällan anges vem som skriver vad i tidningarna; det är tidningens åsikt som anges. Det är väl metodiskt en litet tveksam hållning. Tidningarnas åsikter framträder på ledarplats och där antar jag att maratonlöpning sällan figurerar. I övrigt framför olika journalister olika åsikter, som inte behöver vara konsekventa och samordnade. Se t.ex. hur Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning anges ha bytt åsikt om maratonlöpning (s. 199). Var det inte två olika journalister som hade olika åsikter?

Mats Hellspong, Stockholm